

UNA «UTOPIA QUE FUNCIONA»

EL CRISTIANISME EN EL TOMBANT DEL PRIMER SEGLE

EDUARDO HOORNAERT

Lauro de Freitas, Bahia, Brasil

La semblança entre el primer cristianisme i el socialisme utòpic ha estat destacada per diversos intel·lectuals comunistes anteriors a la revolució russa del 1917. L'any 1908, l'autor alemany Karl Kautsky (1854-1938) –el teòric més important de la socialdemocràcia alemanya després de la mort de Friedrich Engels (1895)- va escriure un llibre sobre “l'origen del cristianisme”. Les conclusions d'aquest aprofundit estudi són acceptades per la majoria dels estudiosos dels orígens cristians: el cristianisme dels orígens és una “utopia socialista”, girat cap a les classes treballadores (esclaus, alliberats, artesans, petits comerciants).

Però les conclusions de Kautsky no penetren fàcilment en les esglésies, ja que entren en conflicte amb la manera d'organitzar-se del cristianisme d'avui dia, amb la seva estructura jeràrquica i el seu caràcter corporatiu. Tot dependrà, en el futur, de la sinceritat que tindran –o no tindran- els cristians de mirar a la cara el seu propi origen, i de l'energia que tindran –o no podran tenir- de canviar el curs del cristianisme vigent. Serà, de ben segur, una feina dura, perquè és difícil acceptar que l'església s'hagi desviat en aspectes fonamentals del camí traçat per Jesús. Encara serà més difícil corregir els rumbos traçats des de fa segles.

El que hi pot ajudar és el coneixement dels assoliments concrets dels cristians de les primeres generacions, que s'assemblen molt amb el que determinats grups cristians fan avui en les nostres societats. En general, evocar els orígens del cristianisme provoca estranyesa en la majoria dels cristians. Un catòlic, per exemple, acostumat a veure el primer mandatari de la seva església –el papa- ocupar un palau com tots els dignataris del món, i identificar-se com ells amb la manera de parlar i de presentar-se, tindrà difícil el fet d'imaginar-se com van ser els orígens. Provoca estranyesa llegir que els homes i les dones de les primeres generacions cristianes acostumaven a obrir les seves cases als qui arribaven de l'interior per buscar feina a Roma i altres metròpolis de l'Imperi Romà, com ara Alexandria i Antioquia, o fins i tot exposar les seves vides per tal de tenir cura de la gent quan hi havia una epidèmia.

28

En una Agenda Llatinoamericana que focalitza la proximitat entre els somnis socialista i el somni cristià, val la pena evocar uns quants exemples de la vida concreta en el si del cristianisme, en el tombant del segle I, setanta anys després de la mort de Jesús. El comportament d'aquests cristians pot ser anomenat “utopia que funciona”, ja que formava, efectivament, comunitats fraterne i justes. Aquests minúsculs assoliments cristians, en les últimes capil·laritats del cos social d'aquella època, aparentment no van canviar el curs de la història. Però van ser els que van donar vigor a una estructura que, per desgràcia, es va desviar més endavant, i es va començar a somiar amb poder, estatus, honra i posició social. El comportament d'aquests cristians comunitaris no s'ha de confondre amb assistencialisme, perquè aquí no és el ric el que dóna la mà al pobre, sinó que són els pobres mateixos els que s'ajuden mútuament i es donen la mà entre si. Per tant, aquí parlem de “beneficiats” dins d'una roda de serveis: els “beneficiats” d'avui són de seguida cridats a ser, al seu torn, “beneficiadors”, en cas que decideixin participar en el grup cristià.

L'autor alemany Ernst Bloch, comunista i autor del llibre “El principi esperança”, qualifica el cristianisme emergent del tombant del primer segle (i encara molt temps després) com un dels exemples més impressionants d'una “utopia que funciona”. Es tracta d'una afirmació de gran valor, ja que Bloch no era cristià ni tenia gaires simpaties per l'Església. Amb la seva avaluació, Bloch treu a la llum una història que no va ser relatada pels historiadors de l'època (com Tàcit o Suetoni). Aquests historiadors desconeixien el que succeïa en la base de la societat. Aquesta història també es troba absent de la història de l'Església, que sol ocupar-se de qüestions d'organització interna. Evoquem-ne aquí tan sols alguns exemples, perquè el tema dóna molt de si.

La guardiola comunitària. Sant Pau, pels volts dels anys 50, ja recomana que el primer dia de la setmana (el diumenge) es guardin, dins una gerra, les monedes que sobren de la despesa setmanal planejada per la família. Aquestes monedes seran pels pobres, les viudes, els orfes, els malalts i els mutilats mantinguts

pel nucli cristià local (1Cor 16, 2). El propi Pau ja recaptava diners, l'any 49, per dur als pobres del nucli de Jerusalem. En la seva *Apologia* (67, 5-6), Justí descriu, fil per randa, com funciona això en els nuclis de Roma, a mitjan segle II. En la *Tradició Apostòlica*, de l'any 218, s'esmenten les refeccions especialment organitzades per als pobres. Aquestes pràctiques deurien persistir al llarg dels segles, ja que a mitjan del segle IV, quan l'emperador Julià vol corregir la política dels seu antecessor Constantí, protector del cristianisme, i pretén tornar al paganisme com a religió oficial de l'imperi, recomana que les autoritats locals segueixin el model cristià, i creïn locals d'assistència social i hostalatge. Això demostra la profunda penetració del cristianisme en el poble.

Els estrangers. Els nuclis cristians són actius pel que fa a l'assistència a persones sense ciutadania romana, els anomenats "estrangers" o "pairokoi" (gent sense terra, sense ciutadania, sense posició social reconeguda. D'aquí ve el terme "parròquia"). Se'ls dona un sentiment de pertinença, de dignitat i d'identitat social. L'estranger és l'"amo" del nucli cristià, la casa és seva.

Les viudes i els orfes. Un grup social particularment beneficiat és el de les viudes i els orfes. Tenir-ne cura és una herència directa de la sinagoga, que manté al llarg dels segles una impressionant estructura d'empar a la viudetat i a la pobresa. Tan impressionant que l'emperador Julià escriu a mitjan segle IV: "No es veu un sol jueu demanant almoïna pel carrer". La gran diferència entre la caritat judaica i la cristiana està en l'obertura de compàs. Mentre la sinagoga tan sols atén els jueus, els nuclis cristians acullen tothom. La carta atribuïda a l'apòstol Jaume, i que circula per Síria al tombant del primer segle, defineix la religió de la manera següent: "Visitar orfes i viudes en les seves necessitats, i guardar-se de la corrupció d'aquest món" (1, 27). En la societat romana les viudes són nombroses i joves, ja que les dones normalment es casen molt més joves que no pas els homes. Els nuclis els dona una identitat. Per exemple, una carta del bisbe Dionís de Roma, datada l'any 251, relata que aquesta església sosté "més de 1.500 viudes i indigents".

Els morts. Un altre punt d'actuació cristiana és el de la sepultura dels morts. Un cop més, és l'emperador Julià qui ens informa sobre la persistència d'aquest servei al segle IV. Els cementiris cristians a Roma, Alexandria i Antioquia encara es visiten en l'actualitat, i constitueixen una de les proves més fefaents de la

vitalitat del moviment cristià en aquella època.

Els perseguits. Beneficiats i gratificats en la seva autoestima són els que "van ser arrossegats davant de les autoritats, sotmesos a interrogatoris i no van renegar de la seva fe". Aquests tenen un lloc segur en el local de reunió, un lloc reservat. Perquè no són pocs aquells que són empresonats o aquells a qui les autoritats de l'imperi els confisca els béns. Aquells que arriben a morir sense renegar de la seva fe se'ls recordarà de per vida: "Els homes que van patir per culpa del nom del Fill de Déu, que van patir amb coratge, de tot cor, lliurant la pròpia vida". Els seus noms figuren fins avui en els martirologis.

El rescat d'esclaus. Un servei social altament apreciat entre esclaus i alliberats consisteix en el pagament d'un preu de rescat per persones preses (en guerres) i tot seguit esclavitzades. El terme que es dona a aquesta acció de rescat, i que es manté durant segles, és "redempció dels captius", o simplement "redempció". Durant l'Edat Mitjana es creen congregacions religioses específicament dedicades al rescat d'esclaus (sobretot de mans dels islamistes). La manutenció de persones esclavitzades pels "bàrbars" és un costum tolerat pels juristes romans. El cristianisme no tolera aquest abús i els nuclis fan tot el possible per tal de promoure la "redempció" efectiva, fet que provoca una immensa simpatia per part d'eventuals beneficiats. Un text dur i inconfusible en aquest sentit és el de Clement Romà, que escriu pels volts de l'any 100: "En coneixem molts entre nosaltres que es lliuren a les cadenes [de l'esclavitud] per tal d'alliberar algú altre. No pocs s'hi lliuren com a esclaus i, amb el preu de la venda, n'alimenten d'altres."

Les epidèmies. Excepcionalment, l'acció dels nuclis cristians es fa sentir també quan hi ha una epidèmia, en general acompanyada d'episodis endèmics de fam. Eusebi relata que els cristians van ser els únics que van visitar, remeiar i sepultar les víctimes d'una pesta que va infectar la ciutat d'Alexandria el 259, amb gran mortalitat. En aquella ocasió, relata Eusebi, les persones solien deixar els malalts al carrer per por del contagi, però els cristians els carregaven i els duïen a casa seva. El mateix fet es va repetir entre el 305 i el 313, quan la pesta va estar acompanyada d'una fam generalitzada. Aquest comportament dels cristians és admirat per tothom. Assenyala Eusebi: "Els fets parlen per si mateixos. Tothom exalta el Déu dels cristians, i admeten que ells siguin els únics veritablement religiosos i pietosos."